

**OPERCULATE LANDSLAKKEN IN NEDERLAND EN BELGIË; PLATYLA
POLITA (HARTMAN, 1840) IN DE PROVINCIE LUXEMBOURG**

door

R.H. de Bruyne

In de lage landen aan de Noordzee (Nederland en België) is tot nog toe het voorkomen van drie soorten operculate landslakken vastgesteld (soorten in het bezit van een operculum of afsluitdekseltje). Dit zijn *Pomatias elegans elegans* (Müller, 1774) [Geruite rondmondhoren]; *Acicula fusca* (Montagu, 1803) [Gegroefde naaldslak] en *Platyla polita* (Hartmann, 1840) [Gladde naaldslak].

Van de drie genoemde soorten is *Pomatias* het bekendst, hetgeen zowel kan worden toegeschreven aan de afmetingen (tot 16 mm) als aan het voorkomen. Hoewel de soort in Nederland uitsluitend in de provincie Limburg leeft (Gittenberger, Backhuys & Ripken, 1984; kaart 1), zijn de dieren in de juiste biotoop, vrij droge bosachtige löss- en kalkgebieden, steeds gemakkelijk waar te nemen. De soort is bekend van tientallen vindplaatsen, waaronder diverse in het Maas- en Geuldal. Ook in België is de soort van diverse plaatsen bekend; met name uit de kalkrijke districten (De Wilde et al, 1986; DeVriese, 1981).

De beide andere dekseldragende landslakken zijn echter aanzienlijk moeilijker te vinden. Niet alleen zijn ze veel kleiner (minder dan 3 mm), maar bovendien hebben ze een erg verscholen leefwijze. Beide leven diep in de strooisellaag, of vaak zelfs geheel in de bodem (Kerney, Cameron & Jungbluth, 1983), alwaar ze zich vooral voeden met de eieren van andere slakkensoorten (Falkner, 1990). Het aantal vindplaatsen van beide 'Naaldslakken' in Nederland en België is zeer beperkt.

Acicula fusca (Montagu, 1803) werd in 1972 voor het eerst in Nederland aangetroffen door E.J. Ripken in het Malensbos in Zuid-Limburg (Clerx, Maassen & Ripken, 1978). Latere pogingen de soort te vinden leverden lang niet altijd resultaten op (zie bijv. De Winter, 1983). Zelf trof ik tijdens drie excursies in het betreffende gebied slechts éénmaal drie verse huisjes aan in een op 05.07.1987 nabij grenspaal 5b verzameld strooiselmonster [amf: 197.1-307.2]. Tot nu toe geldt het Malensbos als de enige lokatie waar de soort in Nederland levend voorkomt. Wél schijnt *Acicula* in de jaren '80 ook levend gevonden te zijn in de Cathager beemden nabij Nuth. Het betreffende materiaal is echter nergens bewaard gebleven. Van twee andere Nederlandse lokaties, beide in het Geuldal, bevinden zich (zeer) oude lege huisjes in mijn collectie. Het betreft een onvolgroeid exemplaar uit de löss nabij Geulhem [amf. 183-319] en een adult exemplaar uit aanspoelsel langs de Geul nabij St. Gerlach [182-320].

Uit België zijn wat meer vondsten van *Acicula* bekend; zowel levend aangetroffen dieren als lege huisjes en 'subfossiel' materiaal (De Wilde et al., 1986). Toch zijn nieuwe waarnemingen bijzonder genoeg om te vermelden. In februari 1995 trof ik tijdens een vakantie in de Ardennen één subadult, oud huisje aan in strooisel afkomstig uit het hellingbos langs de N888 tussen La Roche en Marche, ca. 1.2 km buiten La Roche.

De derde operculate soort, *Platyla polita* (Hartman, 1840) is zowel in Nederland als België erg zeldzaam. In juni 1976 trof W.J. Maassen levende *Platyla* aan op een droge kalkhelling nabij de Geul, tussen Geulhem en Valkenburg (Clerx, Maassen & Ripken, 1978). Hier is de soort ook later door diverse andere mensen, aangetroffen; ook door mijzelf (zie ook: De Winter, 1983). Dit is tot op heden de enige vindplaats in Nederland.

In België trof H. DeVriese in 1976 zowel van *Platyla polita* als van *A. fusca* een aantal oude, subfossiele huisjes aan in kwartaire afzettingen in Strombeek-Bever (DeVriese, 1976). Ook een melding van *Platyla* uit 1975 nabij Ganshoren heeft betrekking op subfossiel materiaal. De eerste en tot voor kort enige lokatie in België waar *Platyla* levend werd aangetroffen, is de Trou des Sotais in Bevercé (Marquet, 1983).

Nieuwe vindplaats

Tijdens de al eerder genoemde vakantie in de Ardennen in februari 1995, stuitte ik onverwacht op een tweede Belgische populatie van *Platyla polita*. Ik trof de soort aan in de provincie Luxembourg, tussen stenen en bladeren in de kalkrijke bossen in de directe omgeving van de Abdij van Orval (UTM FR60). Het hier genomen materiaal - met name het strooiselmonster- bleek 33 exemplaren te bevatten, waarvan 23 levend (15 adult; 8 subad/juv) en 10 leeg (3 ad; 7 subad/juv). Ook wat betreft andere soorten was de lokatie rijk. Begeleidende soorten waren:

<i>Pomatias elegans elegans</i>	(3 le. ju.; 1 o. ad.)
<i>Carychium tridentatum</i>	(>25 le. ad. & ju.; >25 v./o. ad. & ju.)
<i>Azeca goodalli</i>	(2 le. ad.; 2 l. ju.; 1 v. ad.; 2 o. ad.)
<i>Columella edentula</i>	(1 v. ad.)
<i>Vertigo pusilla</i>	(3 le. ad.; 2 o. ad.)
<i>Sphyradium doliolum</i>	(>10 le. ad.; >25 v./o. ad.; >10 le. & d. ju.)
<i>Acanthinula aculeata</i>	(11 le. ad.; 2 le. ju.; 1 o. sa.; 4 o. sa.; 4 o. ad.)
<i>Merdigera obscura</i>	(1 le. ad.; 2 d. ad.; & 1 le. ju.)
<i>Discus rotundatus</i>	(>10 le. [niet bewaard])
<i>Phenacolinax major</i>	(2 le. ad.; 1 v. ad.)
<i>Vitrea contracta</i>	(2 le. ad.; 5 v. sa.; 2 o. ad.)
<i>Aegopinella nitidula</i>	(2 o. ad. & 2 sa. o.)
<i>Aegopinella pura</i>	(>50 le. ad.; >25 le. sa./ju.; >50 o. ad. & ju.)
<i>Oxychilus draparnaudi</i>	(2 o. ad. [niet bewaard])
<i>Cecilioides acicula</i>	(2 v. sa.)
<i>Cochlodina laminata laminata</i>	(3 le. ad.; 1 v. ad.; 1 le. ju.; 2 o. sa.)
<i>Clausilia rugosa parvula</i>	(>10 le. ad.; >25 v. ad.)
<i>Macrogastra attenuata lineolata</i>	(1 le. ad.)
<i>Macrogastra rolphii</i>	(13 le. ad. & 1 o. ad.)
<i>Trichia hispida</i>	(2 o. ad. [niet bewaard])

(In bovenstaand lijstje zijn bewust ook aantallen en aanduidingen over de toestand van het materiaal opgenomen; nog te vaak blijken literatuuropgaven over autochtone vondsten onbruikbaar voor vergelijkend onderzoek in de tijd, omdat geen kwantitatieve data werden vermeld. Afkortingen: ad.=adult; sa.=subadult; ju.=juveniel; le.=levend; v.=vers; o.=oud. Zoek- en verzameltijd in totaal 30 min, onderzocht oppervlak ca. 2 m²).

De bijgevoegde (nieuwe) verspreidingskaart van het voorkomen van *Platyla* in België, werd vervaardigd door de heer E. Nijs Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (Brussel) en kan worden gezien als aanvulling op pl. 5 in de 'Voorlopige Atlas van de Landslakken van België' (De Wilde et al., 1984). Een aantal van de aangetroffen *Platyla*'s is opgenomen in de collecties van het KBIN en het Zoölogisch Museum in Amsterdam. Het overige materiaal bevindt zich in mijn collectie.

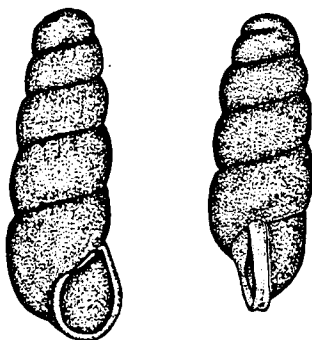
Met dank aan E. Nijs en J.L. Van Goethem (KBIN) voor het verstrekken van de (deels ongepubliceerde) gegevens en het vervaardigen van het kaartje.

Summary

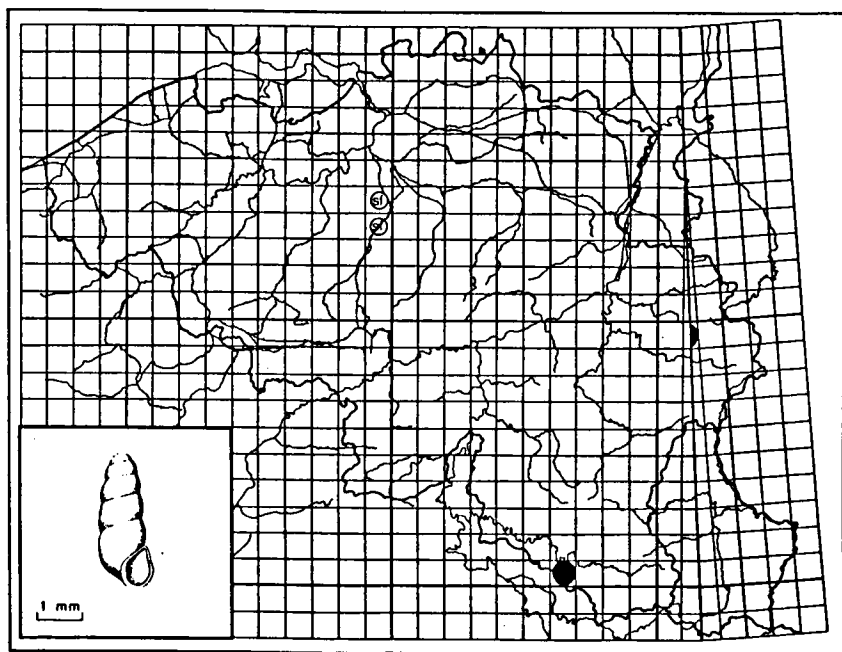
A short review is given of the occurrence of three operculate landsnail-species in The Netherlands and Belgium: *Pomatias elegans*, *Acicula fusca* and *Platyla polita*. Only *Pomatias* can be considered as more or less common, occurring on several localities in the south of the Netherlands (province of Limburg) and widely spread throughout Belgium. In The Netherlands live-collected specimens of *Acicula fusca* are only known from one locality (Malensbos), although recent findings of (old) empty shells in 'Het Geuldal' suggest a wider range. In Belgium living *Acicula* are collected at several localities. Living specimens of *Platyla polita* were until recently only known from one locality in The Netherlands (Geulhem) and one locality in Belgium (Bévercé). In February 1995 the author discovered a second population in Belgium, near the famous Abbey of Orval (province of Luxembourg).

Literatuur

- Clerx, J.P.M., W.J.M. Maassen & Th. E.J. Ripken, 1978. Drie voor Nederland nieuwe soorten landslakken uit Zuid-Limburg. *Basteria* 42: (1-3):1-5.
- DeVriese, H., 1976. *Acicula fusca* (Montagu, 1803) en *Acicula polita* (Hartmann, 1840) uit een kwartaire laag te Strombeek-Bever (België). - Corresp.-blad Nederl. Malac. Ver. 170: 538-539.
- DeVriese, H., 1981. Sur la présence dans le Brabant de *Pomatias elegans* (Müller, 1774) (Gastropoda: Pomatiasidae). *Informations de la Société belge de Malacologie*, 9 (3): 85-90.
- Falkner, G., 1990. Binnenmollusken. p.112-286. In: Fechter R. & G. Falkner, 1990. *Weichtiere*. München 286 pp.
- Gittenberger, E. W. Backhuys & Th.E.J. Ripken, 1984. De landslakken van Nederland. KNNV uitg. nr. 37. 184 pp.
- Kerney, M.P., R.A.D. Cameron & J.H. Jungbluth, 1983. *Die land-schnecken Nord- und Mitteleuropas*. Hamburg/Berlijn, 384 pp.
- Marquet, R., 1983. An interesting molluscan fauna in Bévercé (Belgium), with notes on *Acicula polita* (Hartmann, 1840), new to the Belgian fauna (Mollusca: Gastropoda). *Annales de la Société royale zoologique de Belgique*, 113(1):81-86.
- Wilde, J.J. de, R. Marquet & J.L. Van Goethem, 1986. *Voorlopige atlas van de landslakken van België*. Uitg. KBIN. 285 pp.
- Winter, T. de, 1983. Verslag NMV-excursie naar Zuid-Limburg. 9 en 10 oktober 1982. *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.*, 211: 1346-1350.

Platyla polita (Hartmann, 1840) voor- en zij-aanzicht van twee verschillende exemplaren; bos nabij de Abdij van Orval, 1995.02.00, Leg. R.H. de Bruyne

Acicula polita (HARTMANN, 1840)

Bijgewerkte verspreidingskaart *Platyla polita* (Hartmann, 1840) in België
(Updated version; see De Wilde, Marquet & Van Goethem, 1986).

Verklaring van de gebruikte symbolen:

- vanaf 1950, levend gevonden of waargenomen
(ook huisjes met diertjes erin of zeer vers uitziende huisjes)
- gegevens geput uit literatuur of mededelingen vanaf 1950